

4.12.2023

Talousvaliokunta
TaV@eduskunta.fi

Lausuntopyyntönnö 27.11.2023

KAA 4/2023 vp Sähkön hinta kuriin

Talousvaliokunta on pyytänyt Kilpailu- ja kuluttajavirastolta (KKV) lausuntoa kansalaisaloitteeseen KAA 4/2023 vp "Sähkön hinta kuriin". Kilpailu- ja kuluttajavirasto kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa. Kansalaisaloitteessa ehdotetaan uutta lakia, jolla valtiolle annettaisiin mahdollisuus asettaa sähköenergialle hintakatto.

Kilpailu- ja kuluttajaviraston kanta kansalaisaloitteesta

Ensinäkin Kilpailu- ja kuluttajavirasto toteaa, että kansalaisaloite ei yksiselitteisesti täsmennä, tulisiko hintakatto asettaa sähkön tukkumarkkinoilla vai kuluttajille suunnatuilla vähittäismarkkinoilla. Siten aloitteen yksityiskohtainen kommentointi on haastavaa, koska hintakaton vaikutukset eri markkinoilla ovat erilaisia. Yleisesti voidaan kuitenkin todeta, että hintakatto ei todennäköisesti edistä markkinoiden toimivuutta. Hintakaton optimaalisen tason löytäminen olisi käytännössä hyvin haastavaa. Lisäksi hintasäätelyyn liittyy säätelykustannuksia, jotka voivat heijastua esimerkiksi sähkön kuluttajahintaan.

Jos hintakatto asetetaan sähkön tukkumarkkinahinnalle, kasvatetaan sähkön saatavuushäiriöiden todennäköisyyttä, sillä sähkön tarjonta ja kysyntä eivät välttämättä tasapainotu kattohinnan vallitessa. Tämä johtuu siitä, että sähkön tarjoajat, jotka olisivat valmiita tarjoamaan sähköä tukkumarkkinoilla vain kattohintaa korkeammalla hinnalla, eivät osallistuisi markkinalle. On myös huomioitava, että tarjontaa saattaisi Pohjoismaiden yhteisillä sähkömarkkinoilla siirtyä sellaiselle markkinalle, jossa hintakatto ei olisi tai se ei olisi yhtä tiukka. Hintakatto tukkumarkkinoilla voi vaikuttaa myös sähkötuottajien investointikannustimiin esimerkiksi uusiutuvaan energiaan.

Jos hintakatto asetetaan sähkön vähittäismarkkinoille kuluttajahintoihin, on mahdollista, että pidemmällä aikavälillä sähkötarjoajat havaitsevat kannattamattomaksi myydä sähköä näillä markkinoilla. Sähkötarjoajan sähköenergian kustannukset tukkumarkkinoilla vaihtelevat suuresti ja on todennäköistä, että hintakatto johtaa tilanteisiin, jossa sähkötarjoaja maksaa tukkumarkkinoilla sähköenergiasta enemmän kuin tarjoaja voi vähittäismarkkinoilla sähköstä veloittaa. Pitkällä aikavälillä tappiollinen tarjoaja joko poistuu markkinoilta tai sitten sähkötarjoajaa tulee erikseen tukea, jos halutaan, että tarjoaja jatkaa edelleen sähkötarjontaa markkinoille. Erillinen tuki taas aiheuttaa kustannuksia.

4.12.2023

On myös mahdollista, että sähkönmyyjät muuttavat tarjolla olevia sopimuksia tai tuotteistavat uusia sopimustyypppejä siten, että hintakaton sähkönmyyjälle aiheuttamat riskit on hinnoiteltu näihin sopimuksiin sisään. Lopuksi kuluttajahinnan hintakatto voi myös heikentää sähkönkäyttäjien kannustimia kulutusjoustoon. Tämä voi aiheuttaa haasteita etenkin sähkön korkean kysynnän tilanteissa, kun kuluttajilla ei välttämättä ole yhtä voimakasta kannustinta säätää sähkön kulutustaan, kun hinta ei voi kasvaa kattohintaa korkeammaksi.

Vaikka sähkön markkinamekanismi on nk. normaalioloissa palvellut kuluttajia hyvin takaamalla sähkön kohtuullisen hinnoittelun sekä laajan sopimusvalikoiman, KKV kiinnittää huomiota siihen, että Suomessa olisi kuitenkin syytä varautua jo etukäteen mahdollisiin tuleviin kriisitilanteisiin. Erittäin poikkeuksellisissa olosuhteissa tehdyt pitkäaikaiset kalliit määräaikaissopimukset tai kohtuuttoman suuret hinnan-
korotukset on pyrittävä vastaisissa kriiseissä ehkäisemään ennakolta, kun on kyse sähkön kaltaisesta ihmisille keskeisestä välttämättömyyshyödykkeestä.

EU-tasolla onkin valmisteilla sähkön markkinamekanismiin uudistuksia, jossa muun ohella mahdollistetaan hintasäätely kriisitilanteissa. Samoin lainsäädännössä voitaisiin jatkossa mahdollistaa määräaikaisen sopimuksen irtisanominen kesken sopimuskauden oikeasuhtaista sopimussakkoa vastaan. Myös kansantalouden etu on, että kotitalouksille suunnatut tukitoimenpiteet kohdistuvat vastaisuudessa paremmin kuin viime talvena, jolloin ne jouduttiin valmistelevaan hyvin nopealla aikataululla ilman riittävää vaikutusten arviointia. Tärkeää olisi myös kansallisesti määritellä energiaköyhyys EU-komission suosittamalla tavalla sekä tunnistaa paremmin suomalaiset energiaköyhyydestä tai -haavoittuvuudesta kärsivät kuluttajat, jotka ovat kriisin iskiessä vaikeimmassa tilanteessa.

Yhteenvedona KKV toteaa, että sähkömarkkinoiden vakauttamiseksi ja kuluttajien aseman parantamiseksi kyseisillä markkinoilla on jo tekeillä useita toimia ja siten hintakatto lisätoimena, joka potentiaalisesti häiritsisi sähkömarkkinamekanismin toimintaa, ei ole perusteltu. Sähkön kuluttajahinta on myös ollut kuluneen vuoden aikana keskimäärin verrattain kohtuullinen. Hetkittäiset suuret hintavaihtelut eivät itsessään ole merkki markkinoiden toimimattomuudesta, vaan ne ovat seurausta sähkön tuotantorakenteesta.

Antti Saastamoinen
johtava ekonomisti